

RAPORTUL CONFERINȚEI

Situația drepturilor omului și impunitatea în teritoriile ocupate temporar din Moldova, Ucraina și Georgia

Autori:

Alexandru Postica, Asociația Promo-LEX
Maryna Slobodyanuk, Truth Hounds
Simon Papuashvili, International Partnership for Human Rights (IPHR)

A contribuit:

Mihaela Șerpi

Coordonatoare de ediție:

Olga Manole

Procesare computerizată și editare:

Marina Bejenari

Raportul a fost elaborat în cadrul proiectelor „Promovarea respectării drepturilor omului în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană” și „Promovarea respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”, implementate de Asociația Promo-LEX, cu suportul financiar oferit de Fundația Soros Moldova și National Endowment for Democracy. Opiniile exprimate în acest raport aparțin exclusiv autorilor și nu pot fi interpretate sub nicio formă ca reflectând opinia și poziția Fundației Soros Moldova și National Endowment for Democracy.

TOATE DREPTURILE SUNT PROTEJATE.

Conținutul raportului poate fi utilizat și reprodus în scopuri non-profit, inclusiv fără acordul prealabil al Asociației Promo-LEX, dar cu indicarea obligatorie a sursei.

Cuprins

Abrevieri	4
Introducere	5
1. Contextul istoric și contemporan al conflictelor	7
2. Situația drepturilor omului în teritoriile ocupate temporar de Rusia în Moldova, Ucraina și Georgia	10
2.1 Situația drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova	11
2.2 Situația drepturilor omului în teritoriile ocupate temporar ale Ucrainei	12
2.3 Situația drepturilor omului în teritoriile ocupate temporar ale Georgiei	13
3. Mobilizarea societății civile: facilitarea accesului la justiție pentru victime și combaterea impunității pentru comiterea atrocităților	15
3.1 Rolul societății civile în regiunea transnistreană a Republicii Moldova	16
3.2 Rolul societății civile în teritoriile ocupate temporar ale Ucrainei	17
3.3 Rolul societății civile în teritoriile ocupate temporar ale Georgiei	18
4. Dezvoltarea unui cadru comprehensiv de răspundere pentru violarea drepturilor omului în teritoriile ocupate temporar	20
4.1 Cazul teritoriului ocupat temporar al Moldovei	21
4.2 Cazul teritoriilor ocupate temporar ale Ucrainei	22
4.3 Cazul teritoriilor ocupate temporar ale Georgiei	24
Concluzii	27
Recomandări	29
Bibliografie	31

Abrevieri

CEDO	Convenția europeană a drepturilor omului
CoE	Consiliul Europei
CPI	Curtea Penală Internațională
CtEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
ONG	Organizație neguvernamentală
UE	Uniunea Europeană

Introducere

Pe 8 iunie 2023, Asociația Promo-LEX a organizat Conferința Internațională *Situația Drepturilor Omului în Teritoriile Ocupate ale Țărilor Candidate sau Potențial Candidate la Aderarea la Uniunea Europeană: Moldova, Ucraina și Georgia*. Acest raport este o colecție revizuită și comprimată a materialelor prezentate în cadrul conferinței. Scopul raportului constă în conturarea perspectivelor de ansamblu ale experților participanți la conferință, prin compilarea diferitelor analize specifice domeniului drepturilor omului.

Conferința s-a axat pe situația drepturilor omului în aceste regiuni, acordând o atenție sporită următoarelor aspecte:

- ▶ cele mai importante și mai pregnante abuzuri și încălcări ale drepturilor omului;
- ▶ examinarea măsurilor implementate de autoritățile naționale și internaționale în vederea protejării drepturilor omului în aceste regiuni, precum și provocările cu care se confruntă actorii interesați în acest demers;
- ▶ rolul apărătorilor drepturilor omului în monitorizarea și protejarea drepturilor omului în aceste teritorii;
- ▶ evaluarea practicilor și măsurilor promițătoare care vizează combaterea impunității și protejarea drepturilor omului.

Teritoriile ocupate temporar de Federația Rusă reprezintă o sursă de instabilitate, deoarece structurile lor *de facto* subminează integritatea teritorială și violează sistematic drepturile fundamentale. Reprezentanții acestor structuri *de facto* se bucură de impunitate din partea sistemelor de justiție naționale și internaționale, lăsând victimele fără remedii efective. Situația alarmantă a drepturilor omului din teritoriile ocupate temporar prezintă trăsături distincte care pun la încercare sistemul internațional de justiție. Importanța și relevanța analizării situației drepturilor omului în regiunile ocupate de Rusia sunt evidențiate de introducerea recentă a acestei tematici în *studiile privind drepturile omului*. Mai mult, războiul Rusiei în Ucraina, precum și retragerea Rusiei de sub jurisdicția Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO) au declanșat un nou interes pentru o înțelegere mai aprofundată a situației drepturilor omului din

teritoriile ocupate temporar. O mai bună înțelegere a acestui subiect este esențială pentru adoptarea unor măsuri eficiente la nivel național și internațional în vederea combaterii abuzurilor și încălcărilor grave ale drepturilor omului.

Acest volum este structurat în patru capitole. Primul capitol conține expunerea mai multor aspecte istorice cu privire la conflictele nesoluționate, oferind o mai bună înțelegere a situației drepturilor omului din teritoriile ocupate de Rusia. Acest capitol descrie succint conflictele apărute în perioada colapsului Uniunii Sovietice, tacticile utilizate pentru exacerbarea tensiunilor și situația drepturilor omului după apariția structurilor de facto în teritoriile ocupate temporar. În al doilea capitol, autorii tratează tiparele sistematice și persistente de încălcare a drepturilor omului. Cel de-al treilea capitol se axează pe rolul societății civile și al apărătorilor drepturilor omului în promovarea drepturilor omului, facilitarea accesului la justiție pentru victime și sensibilizarea opiniei publice cu privire la abuzurile grave din aceste teritorii. Capitolul patru prezintă o imagine de ansamblu asupra răspunderii internaționale pentru încălcarea drepturilor omului. În ultima secțiune, autorii prezintă concluziile și recomandările adresate factorilor de decizie.

Terminologia utilizată în acest raport, inclusiv termeni precum **legi** și **sisteme judiciare** cu referire la structurile *de facto*, nu implică legitimarea sau recunoașterea acestor structuri și a deciziilor emise de acestea. Acești termeni au fost utilizați pentru conveniența autorilor și nu pot fi interpretați sub alte aspecte.

1

Contextul istoric și contemporan al conflictelor

Dizolvarea Uniunii Sovietice a avut consecințe profunde de natură socială, economică și politică. Această perioadă tumultuoasă a generat o serie de conflicte violente în țările care au devenit independente, dintre care unele au rămas nerezolvate până în prezent. Conflictele armate s-au soldat cu apariția unor teritorii ocupate temporar în cadrul frontierelor recunoscute internațional ale Moldovei, Ucrainei, Georgiei și Azerbaidjanului. Cu toate că situația din aceste regiuni a fost adesea considerată ca fiind stabilă, războiul Rusiei în Ucraina a reconfirmat faptul că un conflict înghețat reprezintă întotdeauna o amenințare majoră la adresa securității naționale și individuale.

Următoarele paragrafe prezintă o listă neexhaustivă a conflictelor care au apărut în perioada postsovietică, precum și fragilitatea mediului de securitate regional:

Armenia și Azerbaidjan

Primul război dintre Armenia și Azerbaidjan în regiunea Nagorno-Karabah a avut loc în perioada 1988–1994. Al doilea război a izbucnit în 2020, după ce Azerbaidjanul a revendicat controlul asupra acestei regiuni, preponderent populate de etnici armeni. Conflictul din Nagorno-Karabah a avut drept consecințe numeroase victime, strămutări forțate la scară largă, condiții precare de trai și probleme socioeconomice endemice.

Georgia

Georgia s-a confruntat cu două conflicte armate în regiunile Abhazia și Osetia de Sud la începutul anilor 1990. Un nou conflict armat dintre Georgia și Federația Rusă s-a declanșat în 2008, atunci când forțele ruse au invadat țara vecină. În urma acestui război, Federația Rusă a recunoscut unilateral regiunile secesioniste ale Georgiei ca fiind state independente. Ambele conflicte au fost caracterizate de violență armată, pierderi umane și economice mari, strămutări traumatizante și crize de lungă durată. Din 2008, ambele regiuni au devenit și mai izolate pe plan internațional.

Moldova

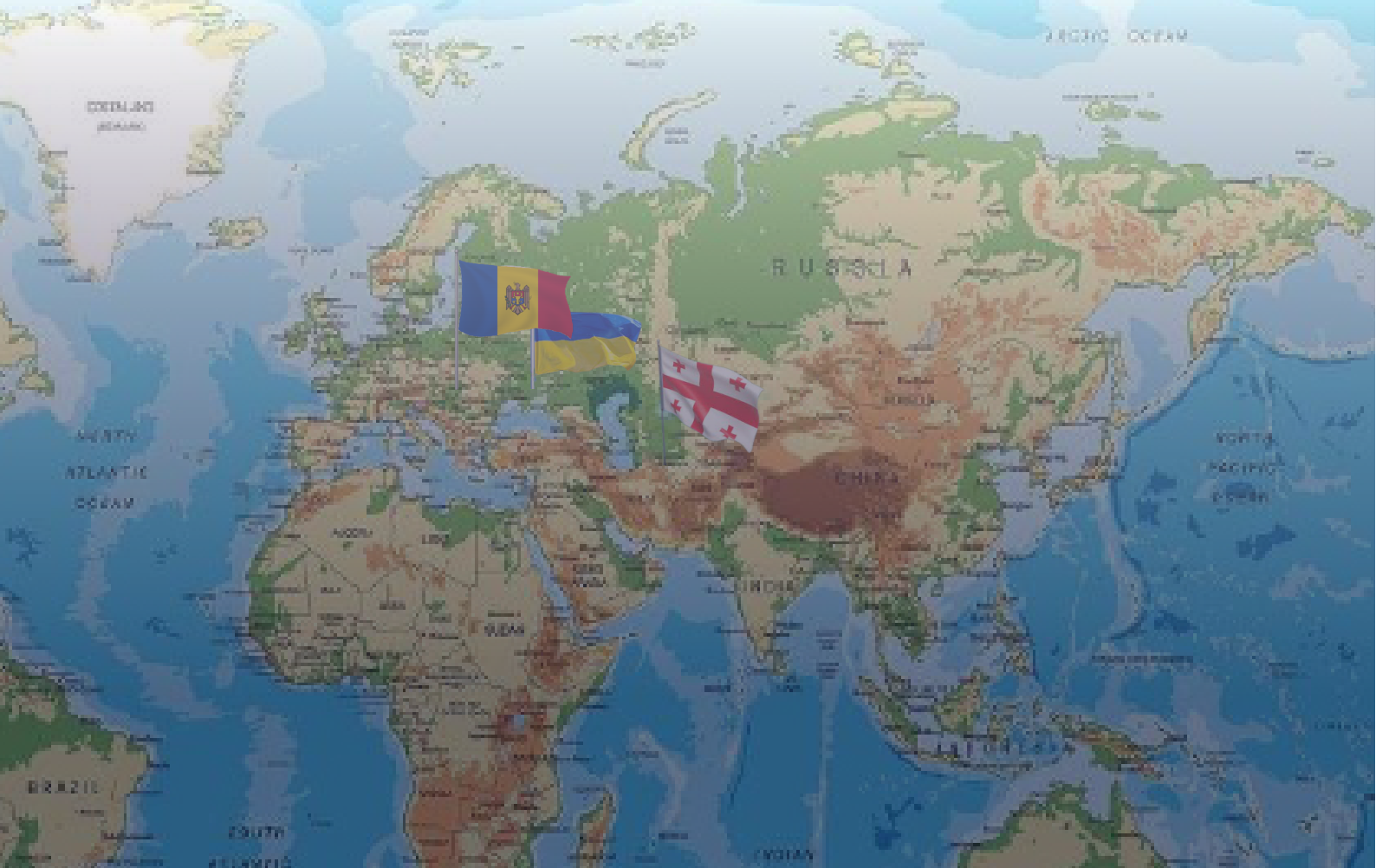
Primele confruntări violente dintre grupurile paramilitare susținute de Rusia și autoritățile moldovene în regiunea transnistreană au avut loc în 1990. Intensificarea conflictului armat și exacerbară tensiunilor s-au produs în 1992, când au izbucnit cele mai mari lupte. Este important de menționat că, la acel moment, Republica Moldova nu dispunea de un cadru instituțional militar consolidat și de forțe armate echipate corespunzător. Din 1992, regiunea transnistreană este menținută în condițiile unui conflict înghețat, aflându-se sub controlul structurilor autoritare de facto sprijinite puternic de Rusia.

Ucraina

Din 2014 până în prezent, invazia Rusiei în Ucraina este cel mai mare conflict de pe continentul european declanșat după cel de-Al Doilea Război Mondial. Regiunile secesioniste din Ucraina sunt semnificativ mai mari atât din punct de vedere demografic, cât și după suprafață, în comparație cu celelalte teritorii ocupate de Rusia. Din 2014, aceste teritorii se află sub controlul unor structuri neconstituționale, care s-au implicat frecvent în detenții arbitrare, acte de tortură, infracțiuni organizate și alte tipuri de abuzuri crase. La fel ca în cazul altor conflicte, acest război a dus la violență pe scară largă, strămutări forțate, pierderi considerabile de vieți omenești, blocade economice și crize umanitare. Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului a confirmat moartea a 27.149 de civili începând cu 24 februarie 2022, recunoscând, în același timp, că numărul victimelor ar putea fi considerabil mai mare. Majoritatea victimelor au avut de suferit din cauza bombardamentelor, a artileriei și a atacurilor aeriene¹.

În pofida elementelor distincte, aceste teritorii ocupate temporar împărtășesc caracteristici similare. Conflictele enunțate mai sus au fost folosite de Federația Rusă ca instrumente ale politicii sale externe revizioniste și expansioniste. În acest mediu de securitate tensionat și fragil, libertățile cetățenești, drepturile politice, economice, sociale și culturale au fost constant încălcate. Locuitorii din aceste regiuni au fost expuși repetat unor evenimente traumatizante, fără a beneficia de reabilitare corespunzătoare și de remedii legale efective. În continuare, următoarea secțiune a raportului examinează cele mai persistente violări ale drepturilor omului din teritoriile ocupate temporar.

¹ Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului, „Ucraina: actualizare privind victimele civile. 11 septembrie 2023”, 11 septembrie 2023, <https://www.ohchr.org/en/news/2023/09/ukraine-civilian-casualty-update-11-september-2023>.

2

Situația drepturilor omului în teritoriile ocupate temporar de Rusia în Moldova, Ucraina și Georgia

Situația drepturilor omului în regiunile secesioniste ale Moldovei, Ucrainei și Georgiei a înregistrat un regres constant. Actorii societății civile și organizațiile internaționale și-au exprimat în mod repetat îngrijorările cu privire la mecanismele represive folosite de structurile neconstituționale. O atenție sporită a fost acordată acțiunilor de ostracizare a activiștilor civici și politici, suprimării libertății de exprimare, restricționării libertății de circulație, încălcărilor grave ale drepturilor minorităților, actelor de tortură și condițiilor inumane din închisori. Războiul Rusiei în Ucraina a scos în evidență și alte violări grave ale drepturilor omului, cum ar fi omorurile extrajudiciare, răpirea civililor, deportarea forțată a copiilor și atacurile deliberate asupra civililor, infrastructurii civile și patrimoniului cultural.

În următoarele paragrafe, autorii tratează diverse aspecte privitoare la situația alarmantă a drepturilor omului în teritoriile ocupate temporar de Rusia. Chiar dacă informațiile prezentate mai jos sunt neexhaustive, acestea descriu caracteristicile principale ale încălcărilor drepturilor omului.

2.1 Situația drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova

Diverse rapoarte internaționale²³ și naționale⁴ evidențiază derapajele antidemocratice și situația alarmantă a drepturilor omului în regiunea transnistreană. Aceste analize arată că structurile *de facto* au dezvoltat un mediu represiv. Activiștii civici și politici care au rămas în regiune sunt hărțuiți, în timp ce libertatea de exprimare este puternic restricționată și autocenzura este răspândită pe scară largă. De asemenea, exercitarea dreptului la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere este sancționată. Mai mult, structurile transnistrene au intensificat cenzura în mediul academic și în mediul online, promovând interese autoritare. Pandemia de COVID-19 și, ulterior, războiul Rusiei împotriva Ucrainei au dezvăluit și mai mult caracterul profund opresiv al structurilor transnistrene. Aceste perioade de criză și efectele lor destabilizatoare au fost exploatare abil pentru a încălca drepturile fundamentale în numele pretinselor preocupări de securitate.

Acțiunile și demersurile considerate legitime într-un mediu democratic sunt catalogate drept „extremiste” de către structurile din stânga Nistrului. Persoanele care depun plângeri la organele de justiție moldovene sau la CtEDO pot fi condamnate până la 8 ani de închisoare. De asemenea, reprezentanții structurilor transnistrene s-au implicat

- 2 Departamentul de Stat al SUA, „2002. Rapoarte de țară privind practicile în domeniul drepturilor omului: Moldova”, 2003, <https://2009-2017.state.gov/j/dri/rls/hrrpt/2002/18381.htm>.
- 3 Freedom House, „Transnistria: Libertatea în lume, 2023”. Raport de țară, 2023, <https://freedomhouse.org/country/transnistria/freedom-world/2023>.
- 4 Asociația Promo-LEX, „Raport: Drepturile omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova. Retrospectiva anului 2021”, 2021, <https://promolex.md/wp-content/uploads/2021/12/REPORT-Human-rights-in-the-transnistrian-region-of-the-Republic-of-Moldova.-Retrospective-of-2021.pdf>.

sistematic în arestări arbitrare, detenții ilegale și răpiri, inclusiv de pe teritoriul controlat de autoritățile constituționale. În unele cazuri, chiar și reprezentanții autorităților constituționale ale Moldovei au fost implicați în reținerea și transferul ilegal al persoanelor către structurile transnistrene, fapt evidențiat în *Cauza Negruța v. Republica Moldova și Rusia* (nr. 3445/13)⁵. Un alt fenomen îngrijorător a fost scos la iveală de Asociația Promo-LEX. Potrivit acesteia⁶, rata de încarcerare din regiunea transnistreană (451 de deținuți per 10.000 de locuitori) este cea mai mare din Europa. Acest număr depășește de peste patru ori media europeană de încarcerare și aproape de două ori pe cea a Republicii Moldova, fără teritoriul temporar ocupat al țării. Analizând aceste date statistice, autorii au accentuat condițiile inumane din închisori și perpetuarea tratamentelor degradante.

2.2 Situația drepturilor omului în teritoriile ocupate temporar ale Ucrainei

Anexarea ilegală a Crimeii, invazia repetată a Rusiei și emergența structurilor neconstituționale pe teritoriul recunoscut al Ucrainei au determinat agravarea situației drepturilor omului și libertăților cetățenești. Războiul Rusiei împotriva Ucrainei este caracterizat de atrocități în masă și abuzuri grave privind drepturile omului. Potrivit Oficiului Procurorului General al Ucrainei, începând cu 24 februarie 2022, pe teritoriul Ucrainei au fost comise peste 110.000 de crime de război⁷. În pofida eforturilor guvernului ucrainean, aceste crime sunt documentate insuficient din cauza unei multitudini de factori. Printre acești factori se constată accesul limitat la teritoriile temporar ocupate, atacurile intensificate ale Rusiei în anumite regiuni, lipsa capacităților instituționale și a experienței în documentarea și pedepsirea crimelor de război.

În procesul de examinare a violărilor care au fost comise în timpul ocupației rusești, autorii au identificat o serie de tipare de încălcări recurente și persistente: răpirea civililor, detenții arbitrare, acte de tortură și supunerea prizonierilor de război la tratamente inumane, deportări forțate, folosirea violenței sexuale ca armă de război, înrolarea forțată în armată, discriminarea pe criterii etnice și religioase, privarea de libertăți cetățenești, drepturi politice, sociale și economice.

5 Ziarul de Gardă, „CtEDO condamnă Moldova și Rusia în două cazuri”, 22 septembrie 2019, <https://www.zdg.md/en/?p=1635>.

6 Asociația Promo-LEX, „Infografic: Rata de încarcerare din regiunea transnistreană rămâne a fi cea mai mare din Europa”, 29 iunie 2023, <https://promolex.md/23747-infografic-rata-de-incarcerare-din-regiunea-transnistreana-ramane-cea-mai-mare-din-europa/?lang=ro>.

7 Oficiul Procurorului General al Ucrainei, „Crimele comise în timpul invaziei pe scară largă a Rusiei”, <https://www.gp.gov.ua/>.

2.3 Situația drepturilor omului în teritoriile ocupate temporar ale Georgiei

Situația drepturilor omului în teritoriile temporar ocupate ale Georgiei necesită o examinare minuțioasă, ținând cont de conflictele armate care au avut loc la începutul anilor 1990 și în 2008. Violările grave ale drepturilor omului și atrocitățile comise la începutul anilor 1990 au rămas preponderent neinvestigate, motiv pentru care majoritatea victimelor nu au beneficiat de remedii efective. În ceea ce privește crimele asociate cu războiul din 2008, autorii au precizat că a fost efectuată doar o investigație parțială, derulată în principal de Curtea Penală Internațională (CPI). În urma anchetei desfășurate de CPI, au fost emise trei mandate de arest pe numele a trei reprezentanți ai structurilor de facto din Osetia de Sud pentru săvârșirea crimelor de război. La ora actuală, aceste persoane se află în libertate⁸. Cererea pentru emiterea mandatelor de arestare a fost justificată de informațiile colectate despre supunerea etnicilor georgieni la tortură și tratamente inumane. De asemenea, ancheta CPI a scos la iveală cazuri de detenții ilegale, luarea de ostatici și maltratarea lor, precum și transferul ilegal de civili.

Situația drepturilor omului din Abhazia și Osetia de Sud rămâne îngrijorătoare⁹⁻¹⁰. Locuitorii Osetiei de Sud și ai Abhaziei se confruntă constant cu abuzuri grave, practici de represiune și ingerințe arbitrare în exercitarea drepturilor fundamentale. Pe parcursul anilor de ocupație rusească, au fost observate următoarele probleme persistente:

- ▶ lipsa independenței așa-numitelor sisteme judiciare din Osetia de Sud și Abhazia, care sunt supuse controlului strict al structurilor autoritare de facto;
- ▶ locuitorii acestor două regiuni nu pot să-și exercite liber dreptul la vot, întrucât rezultatele așa-numitelor procese electorale sunt falsificate;
- ▶ spațiul mediatic și mediul online sunt strict controlate. De aici rezultă autocenzura pe scară largă și persecutarea vocilor critice;
- ▶ folosirea detențiilor motivate politic și supunerea deținuților la rele tratamente pentru suprimarea opiniilor disidente și critice;
- ▶ restricționarea libertății de circulație pentru etnicii georgieni de către structurile de facto sprijinite puternic de Rusia;

8 Curtea Penală Internațională, „Situația din Georgia: Camera preliminară a CPI emite trei mandate de arestare”, 30 iunie 2022, <https://www.icc-cpi.int/news/situation-georgia-icc-pre-trial-chamber-delivers-three-arrest-warrants>.

9 Freedom House, „Abhazia: Libertatea în lume, 2022”. Raport de țară”, <https://freedomhouse.org/country/abkhazia/freedom-world/2022>.

10 Freedom House, „Osetia de Sud: Libertatea în lume, 2023”. Raport de țară”, <https://freedomhouse.org/country/south-ossetia/freedom-world/2022>.

- ▷ încălcarea dreptului la proprietate, care reprezintă o practică frecventă și recurentă;
- ▷ etnicii georgieni au acces limitat sau nu au acces deloc la servicii de educație și de sănătate;
- ▷ situația de-a lungul liniilor administrative rămâne fragilă. Etnicii georgienii se confruntă în continuare cu diverse forme de intimidare. De asemenea, Federația Rusă își extinde treptat granița cu teritoriile ocupate temporar, obținând control asupra proprietăților locuitorilor.

3

**Mobilizarea societății civile:
facilitarea accesului la justiție
pentru victime și combaterea
impunității pentru comiterea
atrocităților**

Dată fiind situația alarmantă a drepturilor omului în teritoriile ocupate temporar de Rusia, este relevant să analizăm rolul actorilor societății civile în facilitarea accesului la justiție pentru victime și informarea opiniei publice. Următoarele paragrafe se axează pe acțiunile întreprinse de ONG-urile din Moldova, Ucraina și Georgia în vederea creării și dezvoltării unui cadru de răspundere pe plan internațional.

3.1 Rolul societății civile în regiunea transnistreană a Republicii Moldova

Societatea civilă din regiunea transnistreană este caracterizată de un număr redus de organizații neguvernamentale, care sunt nevoite să activeze într-un mediu ostil. Potrivit datelor statistice publicate de structurile transnistrene, există 645 de asociații civice înregistrate pe malul stâng al Nistrului, dintre care 18 sunt entități active care promovează și protejează drepturile omului¹¹. Activitatea ONG-urilor și a activiștilor civici este monitorizată strict de reprezentanții structurilor transnistrene prin intermediul unor mecanisme speciale de control. Grupurile care pledează pentru apărarea drepturilor omului sau alte subiecte considerate „sensibile” din punct de vedere politic sunt persecutate.

Așa-numita *Strategie de combatere a extremismului pentru anii 2020–2026* adoptată de structurile transnistrene, precum și alte măsuri, inspirate de modelul autocratic rusesc, au limitat considerabil activitatea societății civile. În anul 2018, structurile transnistrene au adoptat o „lege” prin care amplifică și îngreunează tot mai mult activitatea societății civile, obligând ONG-urile să raporteze finanțările primite din surse străine. ONG-urile care primesc fonduri și donații din străinătate sunt private de dreptul de a participa la activități politice, astfel fiindu-le limitată capacitatea de a investiga abuzurile grave și de a sensibiliza opinia publică cu privire la diverse probleme critice¹². Mai mult decât atât, structurile transnistrene au creat așa-numita Agenție de Stat pentru Investiții și Dezvoltare, care monitorizează asistența tehnică și umanitară oferită de donatorii externi. Proiectele finanțate din fonduri externe sunt supuse unei monitorizări riguroase, motiv pentru care activiștii civici locali sunt descurajați să promoveze respectarea drepturilor omului și a libertăților cetățenești.

¹¹ Asociațiile civice și partidele politice în regiunea transnistreană, <http://justice.idknet.com/web.nsf/all/%D0%9E%D0%9E%D0%B8%D0%9F%D0%9F!OpenDocument&Start=1&Count=1000&Collapse=2>.

¹² Tomas Komm, Anna Zamejc și Elena Terzi, „În lumina reflectoarelor: O privire atentă asupra actorilor consacrați și emergenți ai societății civile din Moldova și Caucazul de Sud”, 2021, p. 43, https://www.peopleinneed.net/media/publications/1710/file/civil_society_report_pin_2021_md_south_cauc.pdf.

În pofida condițiilor ostile, actorii societății civile de pe malul drept au documentat abuzurile grave ale drepturilor omului comise în regiunea transnistreană și au oferit asistență juridică *pro bono* victimelor. După epuizarea căilor de recurs interne, cazurile de încălcare severă a drepturilor omului au fost aduse în atenția organizațiilor internaționale, inclusiv a curților supranaționale. Prin intermediul demersurilor de litigare pe plan internațional, actorii societății civile au reușit să creeze precedente juridice. Pe lângă acordarea asistenței juridice, actorii societății civile au organizat campanii de sensibilizare a opiniei publice, au monitorizat situația drepturilor omului în regiune, au analizat propunerile de politici publice, au elaborat rapoarte tematice și de monitorizare și au sesizat organizațiile internaționale cu privire la abuzurile grave ale drepturile omului din regiune.

3.2 Rolul societății civile în teritoriile ocupate temporar ale Ucrainei

Organizațiile societății civile din Ucraina joacă un rol esențial în protejarea drepturilor omului în contextul conflictului armat. Actorii societății civile se implică într-o serie de activități diverse, fiecare dintre ele fiind orientată spre documentarea, investigarea și combaterea încălcărilor drepturilor omului. O activitate importantă de pe agenda ONG-urilor ucrainene este documentarea atrocităților și potențialelor crime de război. În acest sens, activiștii civici și apărătorii drepturilor omului realizează cercetări de teren în zonele afectate de conflict în vederea colectării probelor, inclusiv a materialelor video, documentelor oficiale, declarațiilor supraviețuitorilor și ale martorilor oculari. De asemenea, în vederea contracarării efectelor crizei umanitare, organizațiile oferă suport material și juridic *pro bono* persoanelor și entităților din regiunile afectate de ostilități, atrocități și abuzuri grave.

O altă misiune a ONG-urilor vizează investigarea independentă a crimelor de război, bazată pe date verificate încrucișat și informații public accesibile. Pentru realizarea scopului lor, ONG-urile din Ucraina utilizează baze de date avansate, care facilitează colectarea informațiilor complexe, a cazurilor specifice, a datelor despre victime, bănuți, martori și instituțiile implicate în abuzuri. Mai mult, pentru o mai bună înțelegere a situației drepturilor omului, ONG-urile ucrainene colaborează cu autoritățile care efectuează activități speciale de investigații, oferindu-le informațiile și materialele colectate, precum și experiența acumulată. Acest efort de colaborare consolidează

capacitatea Ucrainei de a identifica și de a trage la răspundere persoanele vinovate pentru încălcarea drepturilor omului. De asemenea, ONG-urile ucrainene joacă un rol important în inițierea cauzelor atât sub jurisdicția națională, cât și sub cea supranațională, facilitând accesul la justiție pentru victimele crimelor de război și ale crimelor împotriva umanității.

Totodată, aceste ONG-uri fac parte din diverse rețele și organizații internaționale dedicate protecției drepturilor omului. De exemplu, organizația *Genocide Network*, cunoscută sub denumirea de *European Network for the Investigation and Prosecution of Genocide, Crimes against Humanity, and War Crimes* (Rețeaua Europeană pentru Investigarea și Combaterea Genocidului, Crimelor împotriva Umanității și Crimelor de Război), facilitează colaborarea între autoritățile naționale în eforturile lor de a investiga crimele de război și de a obține dreptate pentru miile de victime. De asemenea, în februarie 2022, mai mulți actori ai societății civile au format organizația „5 AM Coalition” – un efort colectiv îndreptat spre documentarea și investigarea crimelor de război și crimelor împotriva umanității comise în perioada agresiunii armate a Rusiei în Ucraina. Obiectivul principal al coaliției constă în protejarea victimelor agresiunii armate a Rusiei și tragerea la răspundere a conducerii supreme a Federației Ruse și a persoanelor responsabile direct de săvârșirea acestor crime. Având peste 30 de participanți, inclusiv experți individuali, coaliția servește drept o forță motrice pentru restabilirea justiției.

3.3 Rolul societății civile în teritoriile ocupate temporar ale Georgiei

La începutul anilor 1990, societatea civilă din Georgia a depus eforturi insuficiente pentru combaterea impunității în cazul crimelor comise în Abhazia și Osetia de Sud. La acel moment, societatea civilă din Georgia se afla într-o etapă emergentă de dezvoltare, motiv pentru care nu existau organizații specializate în documentarea abuzurilor grave și acordarea asistenței juridice victimelor. Drept rezultat, atrocitățile comise de părțile implicate în conflict au rămas nedocumentate. O schimbare în acest sens se înregistrează la mijlocul anilor 1990, când apar mai multe ONG-uri dedicate justiției reparatorii, diverselor preocupări socioeconomice și politice, protejării drepturilor omului, mecanismelor de advocacy și de litigare.

În timp ce Georgia s-a alăturat Consiliului Europei (CoE) și a ratificat Convenția europeană a drepturilor omului (CEDO) la

sfârșitul anilor 1990, actorii societății civile deja au întreprins eforturi consistente pentru protejarea drepturilor omului și restabilirea justiției în numele victimelor. La acel moment, CtEDO a început să fie considerată un instrument important pentru victimele abuzurilor care doreau să obțină recunoașterea drepturilor lor și remedii efective. În urma epuizării căilor de recurs interne, au fost depuse mai multe cereri privind abuzurile grave și încălcările drepturilor omului săvârșite pe teritoriul Abhaziei. Aceste cazuri se referă preponderent la violarea drepturilor omului de către Federația Rusă și structurile *de facto*. Cu toate acestea, unele cereri au fost depuse inclusiv împotriva Georgiei. CtEDO a comunicat statelor pârâte despre aceste cauze în anii 2004–2005. Or, prima hotărâre referitoare la o cerere individuală privind violarea drepturilor omului în Abhazia a fost pronunțată abia peste două decenii, fapt ce evidențiază tergiversarea procesului de justiție. Această hotărâre a fost emisă în martie 2023, peste un an după ce CoE a exclus Federația Rusă din componența sa.¹³

Ca răspuns la agresiunea Rusiei împotriva Georgiei, în anul 2008, actorii societății civile din Georgia, inclusiv Asociația Tinerilor Avocați ai Georgiei, Human Rights Center, Article 42 și Centrul Georgian pentru Reabilitarea Victimelor Torturii au format o coaliție. Obiectivele lor au constat în documentarea atrocităților, acordarea asistenței juridice victimelor și împărtășirea dovezilor cu CPI. Aceste organizații au colectat mărturii de la victimele și martorii expuși discriminării etnice în Osetia de Sud, în baza cărora au fost depuse cereri la CtEDO.

În anul 2008, guvernul georgian a inițiat o cauză interstatală la CtEDO împotriva Federației Ruse. Hotărârea Curții în **Cauza Georgia v. Rusia II** a fost pronunțată în ianuarie 2021.¹⁴ Mai mult, ratificarea de către Georgia a Statutului de la Roma al CPI, în anul 2003, a permis instanței internaționale să investigheze crimele comise în timpul războiului din 2008. În acest proces, organizațiile societății civile au acordat constant asistență și sprijin în derularea anchetelor și urmăririlor penale.

¹³ CtEDO, Cauza Mamasakhlisi și alții v. Georgia și Rusia (nr. 29999/04 și 41424/04), <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2229999/04%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-223361%22%5D%7D>.

¹⁴ CtEDO, Cauza Georgia v. Rusia (II) (nr. 38263/08), <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-207757%22%5D%7D>.

4

**Dezvoltarea unui cadru
comprehensiv de răspundere
pentru violarea drepturilor
omului în teritoriile ocupate
temporar**

Problema impunității sistemice nu-i afectează doar pe locuitorii țărilor care se bucură de recunoaștere internațională a statalității și suveranității lor. Acest fenomen îi afectează în mod egal pe locuitorii teritoriilor ocupate temporar, a căror situație este mult mai complicată din cauza statutului nerezolvat al regiunilor, a dualismului juridic și a lipsei remediilor efective la nivel național. În aceste circumstanțe, devine imperativă dezvoltarea unui cadru național și internațional de răspundere mai eficient. În rândurile de mai jos, autorii abordează mecanismele internaționale aplicate de apărătorii drepturilor omului din Moldova, Ucraina și Georgia, precum și provocările cu care ei se confruntă în cadrul juridic internațional existent.

4.1 Cazul teritoriului ocupat temporar al Moldovei

Locuitorii din regiunea transnistreană și apărătorii drepturilor omului se confruntă cu un climat vicios de impunitate, care derivă din statutul nerezolvat al regiunii, dualismul juridic, absența cetățeniei democratice și neexecutarea hotărârilor CtEDO de către Federația Rusă. Totodată, la nivel național se atestă o lipsă a remediilor juridice efective și practice. Acest fapt este deseori justificat de autoritățile constituționale prin invocarea lipsei controlului asupra regiunii transnistrene. În acest context, victimele din regiune au continuat eforturile de a restabili justiția și de a obține recunoașterea drepturilor lor pe plan internațional.

O instanță internațională relevantă este CtEDO, care joacă un rol important în viața locuitorilor regiunii transnistrene în urma epuizării căilor de recurs interne. Din 2004 până în prezent, CtEDO a pronunțat 52 de hotărâri în 81 de cauze transnistrene examinate. În 51 de hotărâri, CtEDO a condamnat Federația Rusă pentru încălcarea drepturilor din CEDO, în timp ce Republica Moldova a fost considerată responsabilă de violările CEDO în 4 cauze. Din numărul total, 64 de cauze au fost reprezentate de avocații Asociației Promo-LEX. Conform constatărilor CtEDO, drepturile încălcate cel mai des sunt: dreptul la libertate și la siguranță, interzicerea torturii, dreptul la un proces echitabil și dreptul la respectarea vieții private și de familie.

Impactul hotărârilor CtEDO a fost semnificativ, în special în perioada **2004–2016**, când au fost stabilite precedente juridice și s-a declanșat o reacție în lanț la încălcarea drepturilor omului în regiune. Este important de menționat că **1.999 de persoane fizice și patru persoane juridice** au primit hotărâri favorabile în cauzele respective. În temeiul hotărârilor pronunțate în cauzele transnistrene, s-a stabilit că valoarea totală a prejudiciilor este **€6.225.321**. Federația Rusă a fost obligată să plătească **€6.007.221** reclamantilor, în timp ce Republica Moldova trebuia să achite **€218.100**.

Un alt actor important pe plan internațional este Uniunea Europeană (UE). În ceea ce privește reprezentanții structurilor transnistrene, UE a impus măsuri restrictive care se referă la interzicerea intrării sau tranzitării teritoriului statelor membre ale UE. Acest mecanism de sancționare, introdus în anul 2003, a fost prelungit în mod repetat, în urma unor perioade de suspendare. De asemenea, este important de precizat că, contrar statutului său nerezolvat, teritoriul ocupat al Republicii Moldova beneficiază din 2016 de avantajele Acordului de asociere UE-Moldova și ale Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător. În pofida situației alarmante a drepturilor omului în regiunea transnistreană, instituțiile UE nu au adoptat un regim de condiționalitate, lăsând spațiu pentru extinderea și dezvoltarea unui cadru de răspundere mai exhaustiv.

În ceea ce privește alte mecanisme internaționale, este important de precizat că Moldova a semnat Statutul de la Roma în anul 2000, dar l-a ratificat zece ani mai târziu. Ratificarea actului fondator de către Republica Moldova îi oferă CPI posibilitatea să-și exercite jurisdicția cu privire la potențiale crime comise pe teritoriul țării, în eventualitatea unui astfel de scenariu. De asemenea, ratificarea Statutului de la Roma a reprezentat o acțiune necesară și firească pentru prevenirea unor atrocități pe scară largă.

4.2 Cazul teritoriilor ocupate temporar ale Ucrainei

În contextul războiului declanșat pe 24 februarie 2022, Guvernul Ucrainei a întreprins o serie de acțiuni juridice împotriva Federației Ruse, urmărind construirea și consolidarea unui cadru de răspundere la nivel internațional. Aceste acțiuni vizează violări ale unei multitudini de drepturi garantate de CEDO, inclusiv dreptul la viață, interzicerea torturii, dreptul la libertate și la siguranță, dreptul la un proces echitabil, dreptul la respectarea vieții private și de familie, libertatea de gândire, de conștiință și de religie, libertatea de întrunire și de asociere și interzicerea discriminării. Aceste cauze includ cereri interstatale care pe moment sunt în curs de examinare de către CtEDO:

- **Cauza Ucraina v. Rusia (în privința Crimeii)**
(nr. [20958/14](#) și [38334/18](#)) care se referă la violarea drepturilor omului de Federația Rusă în Crimeea¹⁵;
- **Cauza Ucraina și Țările de Jos v. Rusia**
(nr. [8019/16](#), [43800/14](#), [28525/20](#) și [11055/22](#)) care se referă la evenimentele din teritoriile temporar ocupate ale regiunilor Donețk

¹⁵ CtEDO, *Cauza Ucraina v. Rusia (în privința Crimeii)* (nr. 20958/14 și 38334/18), <https://lawfare.gov.ua/cases/ukraine-vs-russia-crimea>.

și Luhansk, precum și la violarea drepturilor omului în timpul invaziei Rusiei¹⁶;

- **Cauza Ucraina v. Rusia (VIII)**

(nr. [55855/18](#)) privind violarea drepturilor marinarilor Forțelor Navale Armate ale Ucrainei luați ostatici¹⁷;

- **Cauza Ucraina v. Rusia (IX)**

(nr. [10691/21](#)) care se referă la operațiunile de asasinat orchestrate de Federația Rusă împotriva presupușilor oponenți ai Rusiei în Ucraina și în alte state membre ale CoE¹⁸.

Adițional cererilor interstatale, CtEDO a primit, în decembrie 2022, un număr considerabil de cereri individuale legate de evenimentele din teritoriile ocupate temporar. Acest fapt evidențiază impactul major al războiului asupra drepturilor individuale.

De asemenea, CtEDO a emis instrucțiuni temporare conform Regulii 39 din Regulamentul său, obligând Federația Rusă să se abțină de la atacuri militare asupra civililor și a infrastructurii civile. Totodată, CtEDO a recurs la extinderea acestor instrucțiuni pentru a garanta accesul la coridoare sigure de evacuare, asistență medicală și bunuri esențiale pentru populația civilă din teritoriile afectate. Mai mult, CtEDO a consolidat mai multe cauze interstatale referitoare la conflict, simplificând procedurile pentru cauze precum *Ucraina și Țările de Jos v. Rusia* în baza cererilor numerotate [8019/16](#), [43800/14](#), [28525/20](#) și [11055/22](#).

Guvernul Ucrainei continuă să depună cereri la CtEDO, prezentând dovezi consistente care confirmă abuzurile grave din teritoriile ocupate. Ministerul Justiției al Ucrainei a solicitat sprijin din partea altor țări membre ale CoE pentru formularea unei cereri interstatale împotriva Federației Ruse. La acest apel au răspuns 26 de țări și o organizație neguvernamentală.

Îndreptându-ne atenția către CPI, putem remarca rolul esențial al acestei instanțe internaționale în combaterea situației alarmante a drepturilor omului în Ucraina¹⁹. Ucraina, în pofida faptului că nu este stat parte la Statutul de la Roma, a acceptat jurisdicția CPI conform articolului 12 (3) al Statutului, pentru a fi investigate crimele comise pe teritoriul său. La 17 martie 2023, CPI a emis mandate de arest pentru două persoane în contextul situației din Ucraina: Vladimir Putin (Președintele Federației Ruse) și Maria Lvova-Belova (Comisar pentru drepturile copilului în biroul președintelui Federației Ruse). Ei sunt suspectați de comiterea crimelor de război legate de deportarea forțată

¹⁶ CtEDO, *Cauza Ucraina și Țările de Jos v. Rusia* (nr. 8019/16, 43800/14, 28525/20 și 11055/22), <https://lawfare.gov.ua/cases/ukraine-and-netherlands-v-russia>.

¹⁷ CtEDO, *Cauza Ucraina v. Rusia (VIII)* (nr. 55855/18), <https://lawfare.gov.ua/cases/ukraine-v-russia-viii>.

¹⁸ CtEDO, *Cauza Ucraina v. Rusia (IX)* (nr. 10691/21), <https://lawfare.gov.ua/cases/ukrayina-proti-rosiyi-ix>.

¹⁹ CPI, „Situația din Ucraina”, <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>.

și strămutarea ilegală a mii de copii ucraineni de pe teritoriul Ucrainei în Federația Rusă²⁰.

UE joacă un rol important în promovarea și protejarea drepturilor omului în aceste teritorii, aplicând diverse măsuri, de la sancțiuni la ajutor umanitar și militar. În termeni specifici, măsurile aplicate de UE sunt:

- ▷ mobilizarea actorilor internaționali în vederea acordării diferitelor tipuri de asistență victimelor și statului ucrainean;
- ▷ folosirea instrumentelor de tip „soft power” pentru a facilita cooperarea în diverse chestiuni problematice, cum ar fi situația civililor ostatici;
- ▷ sporirea eficienței organizațiilor internaționale care monitorizează abuzurile grave privind drepturile omului;
- ▷ pledarea pentru modificarea cadrului legislativ supranațional, inclusiv a dreptului internațional umanitar;
- ▷ sprijinirea ONG-urilor ucrainene specializate în protecția drepturilor omului în teritoriile ocupate și combaterea atrocităților.

4.3 Cazul teritoriilor ocupate temporar ale Georgiei

Similar situației din Moldova și Ucraina, CtEDO a avut un rol important pentru victimele din Osetia de Sud și Abhazia. Totodată, este important de precizat că examinarea cauzelor referitoare la abuzurile săvârșite pe teritoriile ocupate ale Georgiei a fost tardivă. La data întocmirii acestui raport, au fost pronunțate hotărâri în *Cauza Georgia v. Rusia (II)* (nr. [38263/08](#)) referitoare la conflictul armat din 2008 și *Cauza Mamasakhlisi și alții v. Georgia și Rusia* (nr. [29999/04](#) și [41424/04](#)). O decizie de admisibilitate parțială a fost emisă în *Cauza Jioshvili și alții v. Rusia* (cererea nr. [8090/09](#)).

În *Cauza Georgia v. Rusia (II)*²¹ inițiată de Guvernul Georgiei împotriva Federației Ruse în august 2008, CtEDO a condamnat Rusia ca parte responsabilă pentru violarea a șase articole ale CEDO, inclusiv pentru atacurile deliberate, disproporționate și fără discriminare împotriva civililor georgieni și a proprietăților lor în perioada războiului din 2008. De asemenea, Curtea a decis că autoritățile ruse nu au desfășurat o investigație efectivă a acestor abuzuri și încălcări. Într-o hotărâre separată,

20 CPI, Situația din Ucraina: Judecătorii CPI emit mandate de arestare împotriva lui Vladimir Vladimirovici Putin și a Mariei Alekseevna Lvova-Belova”, 17 martie 2023, <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and-alekseevna-lvova-belova>.

21 CtEDO, Cauza Georgia vs. Rusia (II) (nr. 38263/08), <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%2238263%2F08%22%22%2Fdocumentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22itemid%22%3A%22001-224629%22%22%7D>].

CtEDO a stabilit că Rusia trebuie să achite peste €129 de milioane în folosul Georgiei, inclusiv pagube cu caracter nonpecuniar suferite de victimele diferitelor practici represive. Suma totală a fost distribuită astfel:

€3.250.000 – daune nonpecuniare suferite de un grup de cel puțin **50 de victime** ale omorurilor de civili și ale investigațiilor inadecvate;

€2.697.500 – daune nonpecuniare suferite de un grup de cel puțin **166 de victime** ale tratamentului inuman și degradant, inclusiv în urma detențiilor arbitrare;

€640.000 – daune nonpecuniare suferite de un grup de cel puțin **16 victime** ale torturii;

€115.000.000 – daune nonpecuniare suferite de un grup de cel puțin **23.000 de victime** cărora le-a fost interzisă întoarcerea în locul de reședință și în casele lor;

€8.240.000 – daune nonpecuniare suferite de un grup de cel puțin **412 victime** care nu au beneficiat de investigații efective asupra cauzelor deceselor survenite în timpul ostilităților.

*Cauza Mamasakhlisi și alții v. Georgia și Rusia*²² se referă la evenimentele care au avut loc până la conflictul dintre Georgia și Rusia din 2008. CtEDO a stabilit că atât Georgia, cât și Rusia aveau jurisdicție, în special, asupra situației din Abhazia. Faptele invocate de reclamantii se află sub jurisdicția Georgiei, pentru că acestea au fost săvârșite pe teritoriul său recunoscut internațional. De asemenea, CtEDO a considerat că reclamantii se află sub jurisdicția Federației Ruse, deoarece autoritățile ruse au exercitat autoritate efectivă și influență decisivă asupra structurilor *de facto*. CtEDO a stabilit că arestarea și detenția lui Levan Mamasakhlisi și a lui Grigol Nanava au fost ilegale. Totodată, CtEDO a considerat că reclamantii au fost supuși unor tratamente inumane și au fost ținuți în condiții de detenție degradante. Curtea a decis că Rusia a fost declarată responsabilă pentru aceste evenimente contrare CEDO, iar Georgia și-a onorat obligațiile pozitive. În temeiul acestei hotărâri, Rusia a fost obligată să achite fiecărui reclamant câte €35.000 pentru daune nonpecuniare și €23.300 în comun pentru compensarea costurilor și cheltuielilor.

²² CtEDO, Cauza Mamasakhlisi și alții vs. Georgia și Rusia (nr. 29999/04 și 41424/04), <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-223361%22%5D%7D>.

Potrivit *Cauzei Jioshvili și alții v. Rusia*²³, peste 400 de cetățeni ai Georgiei s-au plâns că Rusia a violat prevederile CEDO, blocându-le accesul la casele și bunurile lor după anul 2008. Cauza a fost declarată parțial admisibilă, astfel fiind ordonată continuarea procesului pe baza dovezilor *prima facie*. Reclamanții au susținut că locuințele și bunurile lor au fost afectate sau distruse în timpul războiului și accesul la ele le este blocat. Ei au mai declarat că nu au primit remedii pentru restabilirea lor în drepturile lezate și au suferit de discriminare în exercitarea drepturilor garantate de CEDO. Totodată, pretențiile reclamanților referitoare la violarea prevederilor articolelor 2, 3, 4, 5 și 7 au fost declarate inadmisibile.

23 CtEDO, *Cauza Mevludi Jioshvili v. Rusia* (nr. 8090/09), <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%228090/09%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-213564%22%5D%7D>.

Concluzii

Conferința a scos la iveală numeroase aspecte referitoare la situația drepturilor omului în regiunile secesioniste ale Moldovei, Ucrainei și Georgiei. Experții au identificat provocări comune, întrucât aceste regiuni sunt caracterizate de un mediu profund represiv. Tiparele de violare a drepturilor omului sunt diverse, de la încălcări ale drepturilor politice și libertăților cetățenești până la abuzuri privind drepturile economice, sociale și culturale. Aspectele descrise mai sus subliniază, inclusiv, provocările cu care se confruntă actorii societății civile în protejarea drepturilor omului în teritoriile ocupate temporar, în special climatul persistent de impunitate și lipsa remediilor efective atât la nivel național, cât și internațional. După epuizarea căilor de recurs interne, CtEDO a devenit, într-adevăr, un instrument esențial pentru constatarea responsabilității Rusiei în ceea ce privește situația alarmantă în domeniul drepturilor omului din aceste teritorii. Hotărârile CtEDO au permis actorilor societății civile să scoată la iveală natura sistematică a acestor încălcări. Totodată, în pofida rolului important al CtEDO în recunoașterea drepturilor victimelor la remedii, Curtea nu a reușit să asigure executarea hotărârilor sale de către Rusia. Fenomenul impunității din aceste teritorii denotă nevoia stringentă de a reforma cadrul internațional de răspundere.

De asemenea, analiza situației drepturilor omului din aceste teritorii accentuează importanța suplimentării procesului juridic cu măsuri și strategii alternative. Crearea unui cadru complex și comprehensiv de răspundere pentru protecția drepturilor omului în teritoriile temporar ocupate implică: (i) un mai mare accent pe responsabilitatea individuală și (ii) completarea proceselor juridice cu noi dimensiuni, de natură politică, economică și diplomatică. Mai mult, luând în considerare neexecutarea principială a hotărârilor CtEDO de către Federația Rusă, precum și sprijinul substanțial pe care îl acordă structurilor de facto, CoE și țările membre ar trebui să abordeze problema neexecutării dintr-o perspectivă politică, întrucât îmbunătățirea situației drepturilor omului rezidă în voința politică.

Totodată, informația prezentată mai sus accentuează nevoia pregnantă pentru UE de a-și reevalua politica privitoare la teritoriile ocupate temporar ale Moldovei, Ucrainei și Georgiei. UE posedă o varietate de instrumente politice, economice și diplomatice care pot contribui la dezvoltarea și consolidarea

unui cadru de răspundere internațională mai robust și eficace. De exemplu, mecanismul de condiționalitate poate fi folosit în relația cu structurile de facto în scop coercitiv, constrângător și normativ. Adicional, UE poate încorpora clauzele care definesc respectarea drepturilor omului ca un element esențial în acordurile sale comerciale și de cooperare bilaterală, de care beneficiază și teritoriile secesioniste. Subliniem suplimentar că UE trebuie să reflecteze asupra extinderii spectrului de măsuri restrictive. Ținând cont de reacția UE la anexarea ilegală a Crimeii și la invazia Rusiei pe scară largă asupra Ucrainei, devine evident faptul că un pachet de sancțiuni, la fel de divers și complex, poate fi replicat în cazul reprezentanților structurilor de facto ale regiunii transnistrene, Abhaziei și Osetiei de Sud. Un cadru de sancționare mai extins ar putea implica: restricții de călătorie, înghețarea fondurilor și a resurselor economice, sancțiuni economice individuale, restricții comerciale și măsuri restrictive privind eliberarea vizelor. Or, este cert faptul că răspunsul UE este influențat de capacitatea de persuadare a statelor, de nivelul lor de implicare și de insistența acestora cu privire la dezvoltarea unui regim de sancțiuni exhaustiv.

În final, combaterea climatului de impunitate și îmbunătățirea situației drepturilor omului în aceste regiuni depind de o multitudine de factori, cum ar fi existența unei abordări multilaterale privind regimul de sancțiuni, proporționalitatea și relevanța măsurilor, nivelul lor de flexibilitate, alinierea statelor non-membre la sancțiunile impuse de UE, cooperarea cu alte organizații internaționale etc. Măsurile conturate și implementate de actorii naționali și internaționali trebuie să respecte principiul proporționalității, adică să fie adecvate și necesare pentru atingerea obiectivelor stabilite. De asemenea, actorii relevanți trebuie să obțină mai mult sprijin internațional în vederea aplicării sancțiunilor și măsurilor restrictive îndreptate împotriva reprezentanților structurilor de facto și a Federației Ruse.

Recomandări

În urma examinării problemelor descrise în capitolele de mai sus, a fost formulat un set de recomandări pentru părțile interesate la nivel național și internațional:

- ▶ Oferirea suportului financiar și tehnic organizațiilor locale și naționale în vederea consolidării capacității lor de monitorizare, promovare și apărare a drepturilor fundamentale în teritoriile ocupate. Mai mult, este necesară împuternicirea actorilor societății civile din regiunile secesioniste în vederea protejării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În acest sens, autoritățile constituționale și donatorii internaționali trebuie să se concentreze asupra nevoilor lor.
- ▶ Consolidarea capacităților de răspuns ale instituțiilor naționale, cum este Oficiul Avocatului Poporului, în prevenirea și combaterea violărilor drepturilor omului și a problemelor sistemice din aceste teritorii.
- ▶ Facilitarea colaborării între instituțiile de stat și organizațiile neguvernamentale în protejarea drepturilor omului. Autoritățile constituționale trebuie să ofere suport ONG-urilor specializate prin crearea mecanismelor formale de finanțare și prin implementarea programelor axate pe asistența specializată a victimelor.
- ▶ Stabilirea priorităților de lungă durată în consolidarea și dezvoltarea capacităților organelor judiciare și inspectoratelor de poliție care se află în perimetrul teritoriului ocupat temporar sau în proximitatea acestuia. Dezvoltarea capacităților poliției și organelor judiciare trebuie să includă programe de instruire, mentorat, acordarea suportului material și tehnic, precum și consolidarea instrumentelor pentru punerea în aplicare a legii.
- ▶ Asigurarea transparenței acțiunilor instituțiilor naționale în abordarea problemelor persistente din regiunile secesioniste și facilitarea consultărilor publice referitoare la propunerile legislative și politicile publice ce vizează aceste teritorii.
- ▶ Evaluarea nevoilor organizațiilor societății civile care activează în domeniul drepturilor omului, astfel încât intervențiile planificate să fie ancorate în realitățile din teren.

- ▷ Crearea unor platforme de comunicare securizate destinate victimelor și martorilor pentru raportarea anonimă a cazurilor de abuz și violare a drepturilor omului.
- ▷ Înființarea unor centre de asistență specializată a victimelor violării drepturilor omului din teritoriile ocupate temporar și furnizarea unor servicii variate de asistență pentru a facilita remedierea situației și (re)integrarea acestora în comunitate. În acest caz, este necesară o abordare multidisciplinară și holistică, care să integreze servicii de protecție a victimelor, asistență juridică, asistență financiară, plasament temporar adecvat, mediere pe piața muncii și asistență psihologică.
- ▷ Îmbunătățirea procesului de colectare a datelor cantitative și calitative referitoare la situația drepturilor omului din aceste teritorii. Prin intermediul unui sistem robust de colectare și analiză a datelor, vor putea fi oferite informații coerente privind numărul de plângeri și sesizări care parvin din aceste regiuni, dinamica situației drepturilor omului și tiparele de încălcare a drepturilor omului.
- ▷ Îmbunătățirea protecției datelor personale pentru asigurarea confidențialității datelor în etapa investigațiilor și proceselor judiciare.
- ▷ Informarea locuitorilor regiunilor secesioniste privind instrumentele naționale și internaționale care pot fi folosite în cazul încălcării drepturilor omului și libertăților fundamentale.
- ▷ Stabilirea unui mecanism de compensare și înființarea unui fond dedicat în cadrul CoE pentru victimele din teritoriile ocupate temporar care nu au primit despăgubiri din partea Federației Ruse. În acest fel, CoE ar putea alinia răspunsurile sale cu cele ale UE și ale Națiunilor Unite. Pe măsură ce comunitatea internațională dezbate diverse scenarii privind confiscarea activelor rusești și transferul fondurilor confiscate către Ucraina, CoE ar putea crea un fond special pentru victimele din aceste teritorii, în baza unor contribuții voluntare din partea țărilor membre. Modelul Fondului special al CPI pentru victime ar putea fi replicat de către CoE și CtEDO. Contribuțiile la un astfel de fond ar fi conforme cu preambulul CEDO, care subliniază principiul de garantare colectivă a drepturilor.

Bibliografie

1. Asociațiile civice și partidele politice în regiunea transnistreană, <http://justice.idknet.com>, accesat la 12.07.2023.
2. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Cauza Georgia v. Rusia (II) (nr. 38263/08), <https://hudoc.echr.coe.int/eng>.
3. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Cauza Mamasakhlisi și alții v. Georgia și Rusia (nr. 29999/04 și nr. 41424/04), <https://hudoc.echr.coe.int/eng>.
4. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Cauza Mevludi Jioshvili v. Rusia (nr. 8090/09), <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%228090%2F09%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22001-213400%22%5D%7D>.
5. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Cauza Negruta v. Moldova și Rusia (nr. 3445/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-195847%22%5D%7D>).
6. Freedom House, „Abhazia: Libertatea în lume, 2022”. Raport de țară, <https://freedomhouse.org/country/abhazia/freedom-world/2022>.
7. Freedom House, „Transnistria: Libertatea în lume, 2023”. Raport de țară, <https://freedomhouse.org/country/transnistria/freedom-world/2023>.
8. Freedom House, „Osetia de Sud: Libertatea în lume, 2023”. Raport de țară, <https://freedomhouse.org/country/south-ossetia/freedom-world/2022>.
9. Curtea Penală Internațională, „Situția din Georgia: Camera preliminară a CPI emite trei mandate de arestare”, 30 iunie 2022, <https://www.icc-cpi.int/news/situation-georgia-icc-pre-trial-chamber-delivers-three-arrest-warrants>.
10. Curtea Penală Internațională, „Situția din Ucraina”, <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>.
11. Curtea Penală Internațională, „Situția din Ucraina: Judecătorii CPI emit mandate de arestare împotriva lui Vladimir Vladimirovici Putin și a Mariei Alekseevna Lvova-Belova”, 17 martie 2023, <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>.
12. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Cauza Ucraina v. Rusia (în privința Crimeii) (nr. 20958/14 și nr. 38334/18), <https://lawfare.gov.ua/cases/ukraine-vs-russia-crimea>.

13. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Cauza Ucraina și Țările de Jos v. Rusia (nr. 8019/16, 43800/14, 28525/20 și 11055/22), <https://lawfare.gov.ua/cases/ukraine-and-netherlands-v-russia>.
14. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Cauza Ucraina v. Rusia (VIII) (nr. 55855/18), <https://lawfare.gov.ua/cases/ukraine-v-russia-viii>.
15. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Cauza Ucraina v. Rusia (IX) (nr. 10691/21), <https://lawfare.gov.ua/cases/ukrayina-proti-rosiyi-ix>.
16. Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului, „Ucraina: actualizare privind victimele civile, 11 septembrie 2023”, 11 septembrie 2023, <https://www.ohchr.org/en/news/2023/09/ukraine-civilian-casualty-update-11-september-2023>.
17. Asociația Promo-LEX, „Drepturile omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova. Retrospectiva anului 2021”, 2021, <https://promolex.md/wp-content/uploads/2021/12/REPORT-Human-rights-in-the-transnistrian-region-of-the-Republic-of-Moldova.-Retrospective-of-2021.pdf>.
18. Asociația Promo-LEX, „Infografic: Rata de încarcerare din regiunea transnistreană rămâne cea mai mare din Europa”, 29 iunie 2023, <https://promolex.md/23747-infografic-rata-de-incarcerare-din-regiunea-transnistreana-ramane-cea-mai-mare-din-europa/?lang=ro>.
19. Oficiul Procurorului General al Ucrainei, „Crimele comise în timpul invaziei pe scară largă a Rusiei”, <https://www.gp.gov.ua/>.
20. Tomas Komm, Anna Zamejc și Elena Terzi, „În lumina reflectoarelor: O privire atentă asupra actorilor consacrați și emergenți ai societății civile din Moldova și Caucazul de Sud”, 2021, https://www.peopleinneed.net/media/publications/1710/file/civil_society_report_pin_2021_md_south_cauc.pdf.
21. Departamentul de Stat al SUA, „2002. Rapoarte de țară privind practicile în domeniul drepturilor omului: Moldova”, 2003, <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2002/18381.htm>.
22. Ziarul de Gardă, „CtEDO condamnă Moldova și Rusia în două cazuri”, 22 septembrie 2019, <https://www.zdg.md/en/?p=1635>.

www.promolex.md

